Çocuk Edebiyatında Yalınlık İlkesi*

Vefa Taşdelen

"Çocuğa anlayamayacağı sözler söylemekten sakının.
Siz açık, sade ve yalın olmaya devam edin.
Başka bir lisan kullanmanın zamanı çok geçmeden gelecektir."[1]

Giriş

Çocuk edebiyatına temel karakterini kazandıran nitelik "çocukluk"tur. Çocukluk, bu türü hem biçim, hem de içerik olarak belirler. Bu belirleme, "basitlik" ve "içtenlik" olmak üzere başlıca iki şekilde karşılık bulur. Bu makalede, birbirini tamamlayan, bu nedenle de bir arada düşünülmeleri uygun olan bu iki nitelik, "yalınlık ilkesi" altında ele alınacak, çocuk edebiyatında biçimsel ve içeriksel yalınlığın ne olduğu sorusuna cevap aranacaktır.

1. Yalınlık İlkesi

Bir sanat eseri biçim ve içerik olmak üzere iki öğeden oluşur. Palmer, biçimin ve içeriğin bir dünya olarak bölünmez bir biçimde birlikte varlığa geldiklerini ve birlikte oluşturdukları bu dünyadan bağımsız hiç birinin gerçek bir varlığının olamayacağına işaret eder. Ona göre bu bütün, "anlamlı bir bütün"dür.[2] Gerçekten de, içerik bir biçim (*form*) içinde görünüşe çıkar, biçim de kendisini oluşturan içerikle birlikte varlığa gelir. Sanat eseri salt içeriğe indirgenemez bir düzendir. Onu yalnızca bir anlam nesnesi olarak alırsak, yanılırız. Bu açıdan şu söylenebilir: Sanatsal bütünlük, ne söylendiği kadar nasıl söylendiğinde de ortaya çıkar. Eseri oluşturan bu iki öğe arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Onlar bir arada oluşurlar, birbirlerinden bağımsız varlığa gelmeleri mümkün değildir. Dilthey da bu iki öğenin birlikte ve bir denge içinde meydana geldiklerinden hareketle şöyle bir çözümlemede bulunur: "Bir eserin ortaya çıkış süreci, tefekkür (*meditation*) ve tertip (*compose*) olmak üzere iki kısma ayrılır. Bir eseri sığ, yüzeysel ya da biçimsel olarak adlandırdığımızda, bu onda pek az tefekkür olduğu içindir. Biçimsizlik de, doluluktan, gereğinden fazla düşünce yoğunluklu olmaktan kaynaklanır."[3] Çocuk edebiyatında bu ölçülü, dengeli ve ahenkli bütünü oluşturan, biçime ve içeriğe bu türe "özgülüğü" kazandıran özelliklerden en önemlilerini "yalınlık ilkesi" başlığı altında ele alabiliriz.

---

* *Hece Dergisi*, Yıl: 2007, sayı:104-105, s. 532-361

[1] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, haz. Ülkü Akagündüz, Selis Yayıncılık, İstanbul, 2003, s. 146.

[2] E. R. Palmer, *Hermenötik*, çev. İbrahim Görener, Anka Yayınları, İstanbul, 2002, s. 42 – 56.

[3] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutics and the Study of History*, Ed. Rudolf A. Makkreel, Frithjof Rodi, Princeton University Press, Princeton – New Jersey, 1996, s. 232.

Biçim ve içerik arasındaki dengeyi sağlayan temel özellik, yalınlık ilkesidir. Yalınlık ilkesi, biçimi içeriğe, içeriği de biçime feda etmeyen, sadeliğin ve içtenliğin birlikteliğinden oluşan basit fakat büyülü bir güzelliktir. Bu kıvamı, yani sadeliği, basitliği, yalınlığı ve tabii ki aynı zamanda da güzelliği yakalayabilmek kuşkusuz zor ve ustalık isteyen bir iştir. Ne söylendiği kadar, hatta ondan daha fazla nasıl söylendiği ile ilgili olan bu konu, çocuk edebiyatındaki asıl sanatsal öğeyi oluşturur. Denebilir ki, nasıl söylendiği konusu, baştan sona basitlik ve içtenlik, yani, yalınlık ilkesi ile alakalı bir konudur. Ne var ki, buradaki yalınlığın, "basmakalıplık"la ilgisi yoktur. Yalınlık üst düzeyde bir yaratıcılığı ve özgünlüğü ifade eder. Basmakalıplık ise, bunun tam tersidir. Basmakalıp ifadelerde yalnız dilin imkân ve sınırları örtmekle kalmaz, aynı zamanda zihnin özgün ve yaratıcı düşünme gücü de pasifleştirmiş oluruz. Bu tarza (basmakalıplığa) alıştırmak, sıradan olanı, sıradan ifadelerle sunmak, çocuğun zihnini ve kalbini uyuşturur. *Çocuk edebiyatı, çocuğun "basmakalıp olana" alıştığı veya alıştırıldığı, hayal gücü ve yaratıcılığın yok edildiği bir etkinlik olmamalıdır. Çocuk edebiyatı basitin yaratıcılığını, özgünlüğünü ve güzelliğini arar. Buradaki basit, sadelikteki güzellik, yüzeydeki derinlik, içtenlikteki sıcaklık, naiflikteki olgunluk anlamındadır*. Bu haliyle adeta içinde kocaman bir ağaç barındıran tohum gibidir.

Yalınlık, kompleks ve karmaşık olmayan, dolambaçlı yollara sapmayan, içinde kendi saflığını bozacak öğeler taşımayan, anlamı yüzeyde olan, karmaşık anlam katmanları içermeyen, anlamı aza indirgenmiş olan, anlaşılmak için derin düşünce ve irdelemelere gereksinim duymayan, ayrıntılara girmeyen, dikkati dağıtmayan, bu nedenle de genellikle ilk anlamdan ve basit cümlelerden oluşan bir yapıdır. Çocuk edebiyatındaki yalınlık, konudaki basitlik, ifadedeki basitlik, anlatımdaki basitlik, anlamdaki basitlik gibi özelliklerden oluşur. Bu haliyle metnin anlaşılabilirliğini sağlar. Bunu farklı bir şekilde de söyleyebiliriz: Yalın olmayan bir metnin anlaşılabilirlik seviyesi düşer. Anlayamamanın önündeki en büyük engel, metnin yalın olmayışıdır. Yalınlık ilkesini "biçimsel yalınlık ilkesi" ve "içeriksel yalınlık ilkesi" olmak üzere ikiye ayırabiliriz.

2. Biçimsel Yalınlık İlkesi

Biçim, niceliksel bir kategoridir. Bu nedenle miktar ve ölçü isteyen sorulara verilecek cevapları içerir. Sözgelimi, bir yazının türü, uzunluğu ya da kısalığı, cümle yapısı, kurgusu, kullanılan dilin kolaylık ya da zorluk derecesi bu kategori içinde yer alır. Bu farklı öğeleri "ölçüde yalınlık" ve "dilde yalınlık" başlıkları altında inceleyebiliriz.

2.1. Ölçüde Yalınlık: Aristoteles *Poetika*'da, "ölçü"den, bir başka deyişle sanat eserindeki niceliksel yönlerden, sözgelimi öykünün uzunluğundan, binanın büyüklüğünden söz eder. Buna göre, büyüklüğün ve küçüklüğün ölçütü, insanın algı düzeyidir. Algı düzeyini aşan bir eser gereğinden fazla büyüktür, algı düzeyinin altında kalan eser ise gereğinden fazla küçüktür. "Güzel ister bir canlı varlık, isterse belli parçalardan oluşmuş bir nesne olsun, sadece içine aldığı parçaların uygun düzenini göstermez. Aynı zamanda onun gelişigüzel olmayan bir büyüklüğü de vardır. Çünkü güzel, düzene ve büyüklüğe dayanır. Bundan ötürü ne çok küçük bir şey güzel olabilir, çünkü kavrayışımız, algılanamayacak kadar küçük olanın sınırlarında dağılır, ne de çok büyük bir şey güzel olabilir. Zira o, bir kezde kavranamaz; bakanda birlik ve bütünlüğü sağlayamaz. Güzel olabilmek için nasıl maddi nesnelerin ve canlı varlıkların, gözün kolayca kavrayabileceği bir büyüklükte olmaları gerekiyorsa, aynı şekilde öykünün de (*mythos*) anımsama gücünün kolayca saklayabileceği belli bir uzunlukta olması gerekir."[4]

Aristoteles'in, sanat eserindeki güzelliğin temeli olarak gördüğü "ölçü" (*armoni*), yalınlık ilkesi açısından da önemlidir. Çocuğun algı, ilgi ve dikkati sınırlıdır. Uzun süre bir

[4] Aristoteles, *Poetika*, Çev. İ. Tunalı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s. 27-28.

konu üzerinde yoğunlaşamaz, tali anlatımlar karşısında dikkati dağılarak ana konudan uzaklaşabilir, konunun bütünlüğünü algılayamayabilir. Onun dikkatini uzun süre bir nokta üzerinde tutabilmek, gerçekten ustalık ister. Dolayısıyla, çocuk edebiyatındaki yalınlık, basitlik, sadelik ve bunlardan oluşan güzellik, her haliyle çocuğun dikkati, algısı ve ilgisi dâhilinde ortaya çıkar. Bu nedenle, ürünün niceliksel boyutu, çocuğun algı sınırını aşmayan bir nitelikte olması gerekir.

Ölçüde yalınlık kapsamında bir "bütünlük fikri"nden de söz edebiliriz. Bütünlük fikri, olaylar ve durumlar arasındaki doğal geçişlilik (*silsile*) ve mantıksal tutarlılıktır. Başı ve sonu olmayan, dağınık, düzensiz, tutarsız bir anlatım, öyküye yoğunlaşmasını engelleyerek çocuğun okuma zevkini körelteceği gibi, mantıklı düşünme ve hareket etme, neden sonuç ilişkisi kurma, kıyaslama, olayları bir sıra ve düzen içinde algılayabilme yetisini de zayıflatır. Bunu önlemenin en güzel yolu, öyküdeki bütünlüğü, olaylar ve durumlar arasındaki doğal geçişi sağlamak, öykünün uzunluğunu ve kısalığını çocuğun algı düzeyine göre ayarlamaktır. Ölçülülük ilkesinin bu özelliği, yine Aristoteles'in *Poetika*'sında şu şekilde ifade bulur: "Öykünün, kendi özüne uygun bir zevk duygusu yaratabilmesi için birlikli bir bütünden, kendi içinde tamamlanmış bulunan, başı, ortası ve sonu olan bir eylemden oluşması gerekir."[5]

2.2. Dilde Yalınlık: Dilde yalanlık ilkesini "duruluk" veya "sadelik" kavramı ile karşılayabiliriz. Duruluk, anlamın berraklaşmasıdır. Bu da lisanı ilk ve öncelikli anlamı ile kullanmakla sağlanabilir. İnsan ruhunun karmaşık halleri yansımaz ona. Dünya farklı örtüler altında, karmaşık ilişkiler ağı içinde farklı anlamlar kazanmaz. Anlam katmanları mümkün olduğu kadar en aza iner. Ruhun ilk hali ve benliğin çıplaklaşması vardır onda, insan varlığının her türlü zihinsel birikimin uzağında dünyaya ilk açılımı vardır. Dünya ile ilişkinin dili, yalın bir dildir. Bu haliyle insanoğlunun karmaşık davranışlarını ve ruh hallerini değil, yeryüzünde insan olmanın anlamını en kestirme ve en yalın ifadelerle veren bir dildir. Bu dil, çocuğun gelişimine uygun olmalıdır. Önemli olan ileri ve gelişmiş bir dille değil, çocuğun zihinsel ve bilişsel gelişimine uygun ve ona katkı sağlayacak bir dille iletişim kurmaktır. Bu da, edebiyat metinlerindeki çok anlamlılığın mümkün olduğu kadar dilin ilk anlamına indirgenmesi, söz içinde ortaya çıkabilecek güzel söyleyişlerin, dilin uzak anlamları üzerinden değil, ilk anlamı üzerinden yapılması ile gerçekleşebilir. Dolayısıyla kullanılan dilin düzeyi de, çocuğun algı ve zihinsel gelişim düzeyine göre ayarlanmalıdır. Yazar hangi yaş grubuna hitap ettiğini bilmeli ve o yaş grubunun zihinsel gelişimini gözden kaçırmamalıdır. Abartılı ve ağdalı bir dil, dildeki güzelliği sağlamaz. Üstelik anlatımdaki içtenliği savsaklayarak ona zarar da verebilir. Çocuk edebiyatında kullanılan dilin, her haliyle basitin güzelliğinin yansıdığı bir dil olması gerekir. Bu dil, çocukluğun dilidir. Yazar, bu dili seven, anlayan, konuşan, işleyen ve aktaran kişidir.

Edebi ve sanatsal metinler her zaman bir anlam zenginliği ve çok anlamlılık içinde ortaya çıkarlar. Çocuk edebiyatı da, edebi ve sanatsal bir tür olmasına karşın, tıpkı bilimsel bir metin gibi, dilin çok anlamlılığını sınırlamak, en aza ve sözcüklerin ilk anlamlarına indirgemek bu türdeki yalınlığın oluşmasına önemli katkılarda bulunacaktır. Buradan şöyle bir sonuç çıkar: *Çocuk edebiyatçısı, sanatçıya göre bilim adamı, bilim adamına göre sanatçı olan biridir*. Bu yalnız kullanılan dilden kaynaklanmaz, bu edebiyatı üreten kişilerin, hem bir sanatçı, hem de bir bilim adamı gibi çalışmak zorunda oluşlarından da kaynaklanır. Onlar, karşılarındaki dünyayı anlamak isterken yalnız sanatsal değil, bilimsel bir tavır da gösterirler. "Çocuk", "çocukluk", "yalınlık", "çocuğu anlamak" gibi terimler felsefi, sanatsal ve bilimsel bir tutumun ifadesidir.

3. İçeriksel Yalınlık İlkesi

[5] Aristoteles, *Poetika* , s. 69.

İçerikteki yalınlık ilkesi, fikirlerin, duyguların ve heyecanların düzenine ve veriliş biçimine dayanır. Dolayısıyla onlar, niceliğe değil, niteliğe ilişkin sorulara verilen cevaplardan oluşur. Burada içeriksel yalınlık bağlamında, "düşüncede yalınlık", "tiplerde yalınlık" ve "içtenlik" konuları üzerinde durulacaktır.

3.1. Düşüncede Yalınlık: Bu konu, "dilsel yalınlığın" devamı olarak görülebilir. Duygu ve düşüncelerdeki yalınlık, eserin iç dokusunu belirler. Yazar, eserini her şeyden önce bir "sanat eseri" olarak kurar ve bir sanat eserinden beklenen ölçütlere uyar. Çocuk edebiyatçısı, hemen her fırsatta ahlaksal buyrukları yineleyen bir kişi değil, dil, duygu ve ifade açısından sanatsal değeri olan bir eser meydana getirmeye çalışan kişidir. Yalınlık ilkesi metni basitin sadeliği, anlaşılabilirliği ve güzelliği içinde bir metin olarak kurmayı amaçlar. Bunun öncelikli ilkesi şiiri şiir, öyküyü öykü, resmi resim olarak görmek ve bu sanat dallarının kendi özgül kurallarına riayet etmektir. Bir edebiyat eseri üreteceksek onu fikir eseri olmaktan, bir fikir eseri üreteceksek onu da edebiyat eseri olmaktan uzak tutmamız gerekir. Her ürün, kendi türünün doğası içinde ve kendi türünün kuralları çerçevesinde güzelleşebilir. Bu basit bir kuraldır. Çocuk edebiyatı ürünü de, ancak çocuk edebiyatı içinde ve onun kurallarına uyarak başarılı olabilir. Onu bir düşüncenin, bir mesaj ve dersin taşıyıcısı haline getirmek, bu türün öncelikli amaçları arasında yer almaz. Bir sanat eserinden ne beklenirse, çocuk edebiyatından da beklenebilir. Estetik bir duyarlılık, güzellik ve yaşama duygusu oluşturmak, çocuk edebiyatının öncelikli amaçları arasında yer alır. Russell'ın dediği gibi, "Bir el kitabına yazılabilecek her şey değersizdir. Değerli olan şey güzel edebi eserlerle yakından temasa gelmektir. Öyle bir temas ki, yalnız yazı üslubuna değil, düşünme üslubuna da tesir etsin." Bu da ancak "iyi" ürünlerle sağlanabilir. "Nihayet iyi edebiyattan gaye haz ve zevk vermektir, eğer çocuklar onlardan zevk almıyorlarsa, bir faydasını göremezler."[6] Çocuk edebiyatında ahlaki, dini ve kültürel değerler de yer alacaktır, ama bunlar doğrudan değil dolaylı yollarla verilmelidir. Bu tutum çocuk edebiyatı eserini basmakalıp olmaktan kurtarır, bir zekâ, yetenek ve yaratıcılık işi haline getirir. Ahlaki, milli ve manevi değerler her zaman kendilerini koruyacak bir direnç taşırlar kendi içlerinde. Çocuk edebiyatı ise sanat, estetik, kalite ve eğiticilik özelliklerini muhafaza açısından kendini koruyacak ve geliştirecek kişilere ihtiyaç duyar. Onu korumak ve geliştirmek, yalnız edebiyat ve sanatseverlerin değil, eğitimcilerin ve çocukları sevenlerin de görevi olmalıdır.

3.2. Tiplerde Yalınlık: Çocuk edebiyatında tipler bizzat yalınlaştırıcı bir çabadır. "Tip", bir bireydir, tek başına bir varlıktır, ama davranışları, tutumları, değerleri, fikirleri, dünya görüşü ve yaşam biçimi ile temsil edici bir karakterdir. Dilthey'a göre, önemli ölçüde yazarın kendi kişiliğinden beslenen tipler, yazarın sanatsal gücünü de gösterirler. "Sanatçının büyüklüğü, yaşamın saçıp savurduğu bu kişilerin önemli özelliklerini, ilgi ve yönelimlerini ön plana çıkarabilmesinde, tipselliği yakalayabilmesindedir."[7]

Edebiyatta, özellikle de hikâye ve roman gibi türlerde, tekil bir konu anlatılır. Olay sevginin, nefretin, kahramanlığın, cesaretin, fedakârlığın veya başka bir duygunun depreşmesiyle ortaya çıkar. Ama bu olay, bu tekil olgu, kendilerine belirli değer ve davranış biçimleri yüklenen tipler vasıtasıyla bir genelliğe kavuşur. Edebiyatın genelliğe kavuştuğu en önemli alanlardan biri, sunulan tipler konusunda ortaya çıkar. Ele aldığı iyi, kötü, soylu, cömert, yiğit, kahraman, cesur, sabırlı, akıllı, uyanık, çıkarcı, fedakâr, maceracı, vb. insan tipleriyle, edebiyat, diğer insanların da kendilerine katılabileceği modeller ve değerler yaratır. Bu tipler olayın tekilliğine rağmen evrensel nitelikler gösterirler. Bu nedenle, dünya çocuk edebiyatı klasikleri, sahip oldukları iyi ve kötü tiplerle, her ülkede sevilerek okunurlar. Aynı durum, diğer edebi türler için de geçerlidir. Onlara bu evrensel niteliği kazandıran, anlattıkları

---

[6] Bertrand Russell, B**.** *Terbiyeye Dai**r,*** çev. H. Dereli, Maarif Basımevi, , Ankara, 1954, s. 24- 245**.**

[7] Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, Çev. D. Özlem, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999, s. 44.

olaylardan çok, ele aldıkları ve her biri belirli bir değeri temsil eden tiplerdir. Bu özelliğinden ötürü tiplerin belirgin olması, kişiliklerinin belirli değerlerle örtüşmesi gerekir. Verilmek istenen değerler, tipler iyi çizilmediği veya çocuğun zihinsel seviyesine uygun bir yalınlıkta olmadığı zaman, amacına ulaşmaz, hatta istenmeyen sonuçlar da verebilir. Rousseau, *Emile*'de bu bulanıklığın ve karmaşanın doğurabileceği sonuçlara şu şekilde değinir: "Hikâyedeki ahlaki sonuçlar öyle karışık yollardan ortaya çıkıyor ki, bu dolambaçlı yolu takip ederek sonuca ulaşmayı başaran çocuklar öğrendikleriyle fazilete değil, kötülüğe yönlendirilmiş oluyorlar."[8]Aynı konu Platon'da şu şekilde ifade bulur: "Çocuk açığı, gizli kapaklıyı ayırt edemez. Bu yaşta duyduklarımız da akıldan çıkmaz, olduğu gibi kalır. İşte bunun için de, çocukların ilk duydukları sözlerin, iyilik yolunu gösterecek güzel masallar olmasına çok önem vermeliyiz."[9] Kapalı ve dolambaçlı söyleyişler, derin ruhbilimsel çözümlemeler, ayrıntılı tasvirler ve anlatımlar çocuğun sınırlı olan ilgisini, algısını ve dikkatini dağıtmaya yeter. "Kapalı" veya "dolaylı söyleyiş", çocukların dünyasına yabancıdır. Bu nedenle çocuk edebiyatındaki asıl hermeneutik öğe, metnin kapalılığının anlaşılması değil, çocuğun dünyasındaki kapalılığın anlaşılmasıdır.

Edebiyat ve sanat eserlerinde tip oluşturmak, bu tiplere belirli değerler, huylar ve davranış biçimleri kazandırmak ve onların iyi bir tasvirini yapmak, sanat eserinin başarı koşulları arasındadır. Ele aldığı tiplerle belirsiz ve bulanık bir görünüm sunan, tiplerini iyi cisimleştiremeyen, onlara kendi karakterlerine uygun davranışlar kazandıramayan, bu karakterleri davranış ve sözleriyle besleyemeyen ve böylece kendi tiplerini başarılı bir şekilde görünüşe çıkaramayan sanatçı, başarısız bir sanatçıdır. Sanat eserinde bu tiplerin öyle önemli bir yeri vardır ki, sanatçılığı "tip oluşturma" olarak bile tanımlayabiliriz. Öteden beri, sanat eserlerinde böyle tipler yaratılır, onlara davranışlar ve kişilikler yüklenir. Bunun en eski ve en yaygın örnekleri masallardır. Masallarda iyi ve kötü, soylu ve sıradan, cömert ve pinti, cesur ve korkak tipler ele alınır. Mesajlar bu tipler üzerinden verilir, espriler bu tipler üzerinden yapılır. Bu nedenle onlar, yalnız eğlendirici değil, aynı zamanda eğitici bir niteliğe de sahiptirler. Sanat eserleri eğiticilik işlevini bu tipler vasıtasıyla gerçekleştirirler. Bu özelliğinden ötürü, çocuk edebiyatında tiplere belli değerler yüklenilirken dikkatli olunması, yalnız sanatsal değil, aynı zamanda pedagojik bir zorunluluktur. Bu konuda iki örnek verebiliriz. Platon şöyle der: "Masallarda eğri insanların mutlu, doğruların mutsuz olduğunu görüyoruz. Eğriliğini gizlemesini bilen türlü nimetlere kavuşuyor; doğru insansa, başkalarına yararlı, kendisine zararlı oluyor. Bu çeşit sözleri de söyletmemeliyiz şairlere."[10] Aristoteles de *Poetika*'sında tipler üzerinde önemle durur, soylu ve cömert bir kişinin bu özelliğinden ötürü acınacak duruma düşmesinin, seyirci üzerinde doğurabileceği olumsuz etkilere değinir. "Buna göre tragedya ozanının yapacağı şey şudur: Ne erdemli kişileri mutluluktan felakete düşmüş olarak göstermeli; çünkü böyle bir hal, korku ve acıma değil, tersine yalnızca öfke uyandırır, ne de kötü kişileri felaketten mutluluğa ermiş olarak göstermeli; çünkü böyle bir şey, asla trajik olamaz."[11] Erdemli davranışın ceza göreceği, mutsuzluk vereceği, kötülükle sonuçlanacağı fikrinin pekiştirilmesi, çocuk edebiyatındaki tiplerin çocuk tarafından yanlış algılanmasına neden olacaktır. İyi karakterlerin, sırf erdemli davranışlarından ötürü acınacak duruma düşürülmeleri, çocuğun iç âleminde iyiye, doğruya ve adalete karşı olan güvenin sarsılmasına neden olacak, hep haksızların, kötülerin, canilerin kazandığını ve sevindiğini gören çocuk, kötülüğü, haksızlığı, adaletsizliği, yanlışlığı iyi bir şeymiş gibi algılayabilecektir. Locke'un bir cümlesini çocuk edebiyatına uyarlayacak olursak şöyle diyebiliriz: Çocuk edebiyatçısı, "Öğrencisini pratik gerçekleriyle yüzleştirmeli ve hiçbir

[8] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, 92.
[9] Platon, *Devlet*, Çev. S. Eyüboğlu – M. A. Cimcoz, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992, s. 70.
[10] Platon, *Devlet*, s. 82.
[11] Aristotele, *Poetika* , s. 69.

insanı gerçekte olduğundan daha iyi ya da daha kötü, daha akıllı ya da daha aptal olarak görmemeyi öğretmelidir."[12]

Çocukta soyut düşünme ve algılama gücü, on bir on iki yaşlarında başlar. Belirli değerlerin verilmesinde bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekir. Değerlerin somutlaştırılmasında, tiplerin önemli bir yeri vardır. Tipler adeta soyut kavram ve değerlerin cisimleştiği, görünüşe çıktığı, form kazandığı varlıklardır. Belirli değerlerin, belirli tiplere giydirilerek çocuklara sunulması, çocuğun somuta dayalı algılama biçimi açısından önemlidir. Bu değerler bu tiplerden soyulup çıkarıldığında, çocuk için bir takım anlaşılmaz ifadelere dönüşecektir. "Çocuk muhakemeyi, yani iyi ve kötü arasındaki farkı ayırt etmeyi öğrenmeden, ahlak ve sosyal ilişkiler hakkında fikir yürütemez. Dolayısıyla bu çağlarda çocuğa soyut kavramları ifade eden kelimeler kullanmaktan sakınılmalıdır. Aksi takdirde çocuk bu kelimelere yanlış anlamlar yükleyerek yanlış fikirlere sahip olabilir ve yazık ki, küçükken öğrenilenlerin yerine başkasını koymak çok güçtür."[13] Çocuğun zihninde bu değerlerin oluşabilmesi için, tiplere önemli görevler düşer. Bu konuda şu söylenebilir: Tipselleştirme, çocuk edebiyatında yalınlığı sağlayan en temel öğelerden biridir.

3.3. İçtenlik İlkesi: İçtenlik, kişinin kendi doğasını yansıtacak, kendi özünü ifşa edecek davranışlarda bulunmasıdır. Yalınlık ilkesini oluşturan öğelerden biri, belki de en önemlisi, içtenlik ilkesidir. Çocuk edebiyatçısı, çocuğa yapmacık bir dünya, sahte ve içtenlikten yoksun tipler sunmamalıdır. Çocuğu, kendi gerçekliğinden (çocukluğundan) koparark yapmacık bir dünyaya, idealize edilmiş söz ve davranışların abartılı dünyasına sokmamalıdır. Bu, onun hayal gücünü kısıtlama anlamına gelmez. Olsa olsa, Dewey'in "doğayı izleme" kavramı ile ifade edilebilir. Doğayı izleme burada "yapmacıklığın" karşıt anlamlısı olarak kullanılmaktadır. "Doğayı izleme kavramının geniş ölçüde dışladığı yapmacıklık ise çocukları, ergin insanların ölçütlerine uymaya zorlama girişimidir."[14] Çocuğa büyüklerin davranışlarının giydirilmesi, onların sözlerinin söyletilmesi, bu yapmacıklığı besleyen davranış tarzları olacaktır. Çocuk edebiyatı ürünlerinde, büyümüş de küçülmüş tipler sunmak, onlara kendilerinden beklenmeyen sözler söyletmek, boylarından büyük işler yaptırmak, çocukluğun doğasını yozlaştıracak, bu tiplerin bir model olarak taklit edilmeleri durumunda ise taklit edenlerde davranış bozukluklarına neden olabilecektir. Gerçekten, anne ve babaların, bu büyümüş de küçülmüş çocuklara neden ilgi duyduklarını, onların bu davranışlarını takdir ve beğeni hisleriyle neden pekiştirdiklerini anlamak mümkün değildir. Çocuk, kendi içindeki çocukluğu yitirip farklı davranışlar göstermeye başladığında ve böylece kendine, kendi çocukluğuna yabancılaştığında, orada bir sorun var demektir. Ondan beklenen davranış biçimi, kendi yaşıyla uyumlu çocukça davranışlar olmalıdır. Bu konuda Rousseau şunları yazar: "Bir de hiç çocuk olamamış, vaktinden evvel olgunlaşmış çocuklar vardır ki, onları tanımak epey güçtür. Çünkü anneler kendi çocuklarının olağanüstü olduğuna o kadar inanmışlardır ve 'süper' çocuklar yetiştirmeye kendilerini o kadar adamışlardır ki, çocuklarının hareketlerinin ve sözlerinin yaşıtlarından daha olgun olmasını sevinçle karşılarlar. Oysa çocuk bir çocuk gibi davranmalı ve öyle yaşamalıdır. Yaşıtlarına göre büyük laflar eden çocukların arada bir hikmetli söz söylemesine hayret etmemeli."[15]

Çocuk edebiyatındaki içtenlik ve yalınlık ilkesi, çocuğun kendisini sahte örtüler altında gizlemediği, kendisini çocukluğun büyülü dünyası içinde kendisi olarak dışa vurduğu durumlarda gerçekleşir. Çünkü çocuk edebiyatı, çocukluğun açıldığı ve ifade bulduğu bir alandır. Çocuk, kendisinden beklenmeyen bir olgunlukta görüntüye çıktığında, içtenlik ve yalınlık ilkesi bozulur. İşte çocuk edebiyatçılarının en çok düştükleri yanılgı da budur. Onlar

---

[12] John Locke, *Eğitim Üzerine Düşünceler*, çev. H. Zengin, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003, s. 104.
[13] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, s. 95.
[14] John Dewey, *Demokrasi ve Eğitim*, Çev. M. S. Otaran, Başarı Kültür Yayınları Dizisi, İstanbul, 1996, s. 111.
[15] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, s. 84.

çocuğun saf, içten ve doğal dünyasını tanımak ve bu dünyayı keşfetmek için çaba sarf etmek yerine, kafalarındaki çocuk idesine, onun sahte ve yapmacık dünyasına kolayca dönüverirler. Bu tutum onların eselerinin içtenlikten yoksun bir yapıda ortaya çıkmalarına neden olur. Sahte ortamda, çocuk kendinden olmayan davranışlar gösterir. Bu nedenle çocuğu, çocuğun içindeki çocukluğu gözlemek her zaman ustalık gerektirir. Çocukluk ancak kendinden davranışlar gösterdiğinde içtenlik ilkesine yaklaşır. İçtenlik ilkesi, çocukluğun saf ülkesinden gelen bir esindir. Bu, edebiyat türüne gerçek zenginliğini ve ruhunu katar. Çocukluk mantığının çevirisi yapılmadığında, büyüklerin mantığına göre yazılan her ürün, yalınlık ve içtenlik ilkesinden yoksun kalır.

Çocuk edebiyatı çocukluğu anlatan edebiyattır. Ama onun çocuk edebiyatı olabilmesi için çocukluğu anlatması yetmez, çocukluğu çocukluğun dili ile anlatması da gerekir. Çocukluğun dili ise basit ve içtenlikli bir dildir. Çocuk edebiyatındaki içtenlik, önemli ölçüde yazarın çocukluğu hissedebilmesinde ortaya çıkar. Yazar çocuğun gözü ile görebilmeyi, onun aklı ile düşünebilmeyi, onun kulakları ile işitebilmeyi, onun yüreği ile hissedebilmeyi ve bütün bunları onun dili ile söyleyebilmeyi başardığında, içtenliği de başarmış olur. Peki, yazar, çocuğun gözü ile nasıl görecek, çocuğun aklı ile nasıl düşünecek, çocuğun yüreği ile nasıl hissedecektir, çocuğun dili ile nasıl söyleyecektir? Çocuğun dili ile söylemek, çocuğun dilini anlamayı gerektirir. Bu, çocuğa büyüklerin dili ile seslenmenin önüne geçen bir durumdur. Çocukluğu anlama, çocuk karakterlere "büyümüş de küçülmüş" roller biçmenin ve onlara yaşlarından beklenmeyen "hikmetli" sözler söyletmenin önüne geçer. Bu alandaki ustalık, büyüyüp de küçülmüş tipler yaratmak ve onları çocuklara model kişilikler olarak sunmak değil, onların kendi büyülü dünyalarının farkına varmalarını sağlamaktır. Erasmus, bir filozof kadar filozof, bir bilge kadar bilge olan bir çocuktan herkesin nefret edeceğini söyledikten sonra onu bir *monastre* (galat-ı tabiat) olarak niteler ve şu atasözünü hatırlatır: "Çocukta vakitsiz hikmetten nefret ederim."[16] Çocuk edebiyatçısının görevi vakitsiz hikmetlerle insanları şaşırtan bir "galat-ı tabiat" yaratmak değil, çocuğun içindeki çocukluğu keşfetmektir. Yalınlık ve içtenlik ilkesini yakalamak için daha fazlasına ihtiyaç yoktur.

Sonuç

Aristoteles *Organon* serisinin ikinci kitabı olan *Peri Hermeneias*'ta, "Seste olanlar ruhtaki duygulanımların, yazılanlar da seste olanların simgeleridir" der.[17] Buna göre, yazılı ve sözlü ifadelerde dile gelen, yazanın veya konuşanın ruh halidir. Esas olan, içteki ruhsal gerçekliktir. Söz, bu gerçekliğin dışa vurumu, simgelerle ve seslerle işaretlenmesidir. Schleiermacher ise psikolojik anlama kuramında, kullandığı sözcüklerden hareketle bir yazarın iç dünyasına ulaşmanın mümkün olabileceğinden söz eder.[18] Ona göre sözcükler yazarın kişiliğinin ve ruh halinin dışavurumu gibidir. Eserin yalınlığı, aslında yazarın kendi yalınlığı, kendi dilinin ve kendi dünyasının yalınlığı olacaktır. Dolayısıyla yalınlık öncelikle yazarın kendi dünyasında bir yaşantı olarak ortaya çıkar. Bunun aksini düşünmek zordur: Kendi dünyasında böyle bir yalınlığı ve arılığı yakalayamayan bir edebiyatçı, kendi içinde sağlayamadığı bu nitelikleri ürününe yansıtmakta da zorluk çekecektir. Makalemizi Rousseau'nun şu sözüyle bitirebiliriz: "Eğer çocuk, çorak yaylalardan geçmemiş, ayaklarını kızgın kumlarda yakmamış ve güneşin yakıcı sıcaklığına maruz kalmamışsa, güzel bir sabahın serin havasından sizin kadar etkilenmesini nasıl bekleyebilirsiniz? İşte siz bu yüzden çocuğa anlayamayacağı sözler söylemekten sakının. Daima, açık, sade ve yalın olmaya devam edin; başka bir lisan kullanmanın zamanı çok geçmeden gelecektir."[19]

---

[16] Erasmus, *Deliliğe Methiye*, Çev. N. Hızır, MEB Yayınları, İstanbul, 1989, s. 21.
[17] Aristoteles, *Yorum Üzerine*, Çev. S. Babür, İmge Yayınları, Ankara, 1996, s. 1.
[18] Friedrich Schleiermacher, *Hermeneutics and Criticism and Other Writings*, Tr. A. Bowie, Cambridge University Press, Cabridge, 1998, s. 229.
[19] Jean Jacques Rousseau, *Emile*, s. 146.